

Pensioner, invalideforsørgelse og støtte til de efterladte

Maleri af Erik Henningsen. Statens Museum for Kunst.

Foredrag af cand. jur. Jørgen Green © 2018

Disposition

Gennemgang af den historiske udvikling opdelt på perioden med oplysninger om de meste relevante arkiver og søgemidler fordelt på:

- Før 1848.
- Efter 1848.
- Besvarelse af spørgsmål.

Mine bøger

- Slægtsforskerens ABC (sammen med Michael Green Schmidt).
- Pensioner, invalideforsørgelse og støtte til de efterladte. En vejledning til slægtsforskere og historisk interesserede.
- Slægtsforskning for begyndere. Kom godt i gang med din slægtsforskning.
- Slægtsforskning i lægdsruller og søruller samt i Hærens og søværnets arkiver.
- Kampen om Norge 1788 – 1814.
- Det store bedrag - om danske og norske søfolk i Napoleons tjeneste.

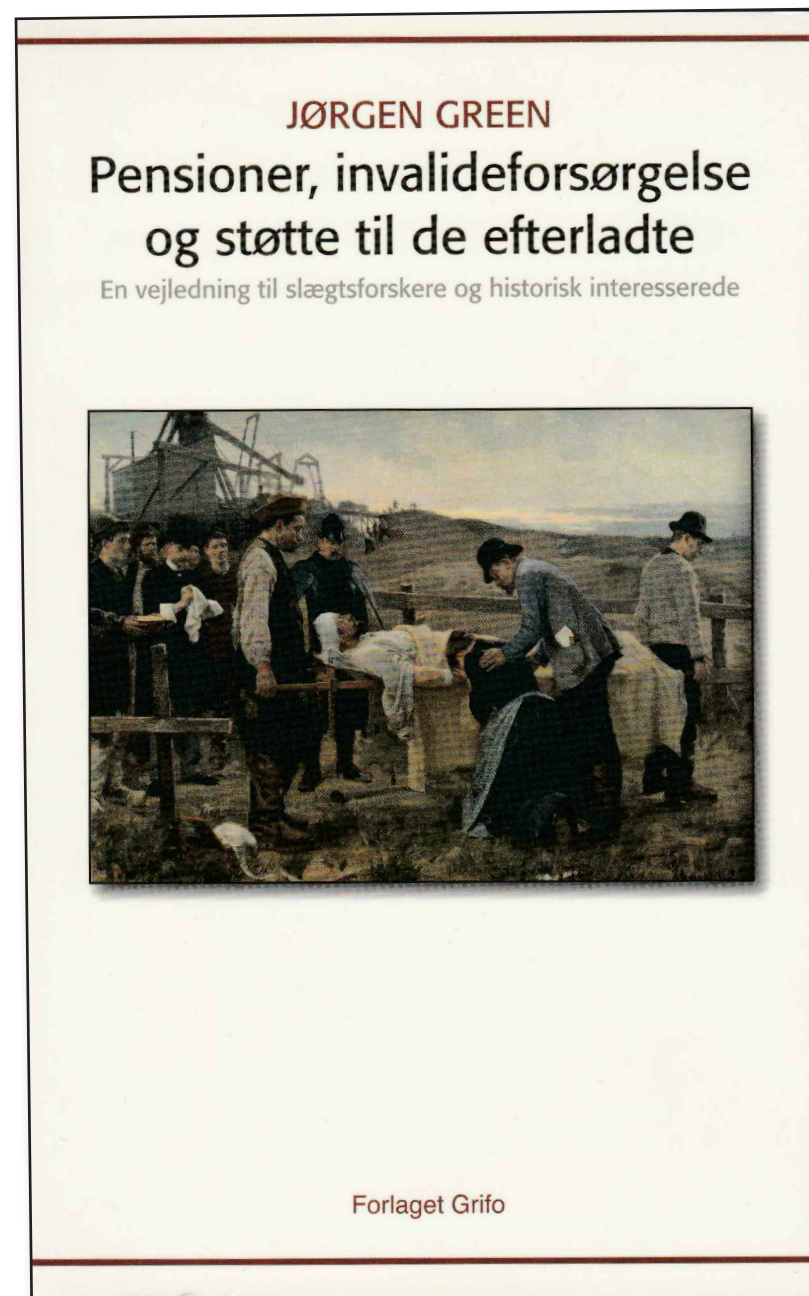
Bøgerne kan købes i pausen. Pris 200 kr. pr. stk.

Slægtsforskning for begyndere 150 kr.

MobilePay 23 43 50 40 eller kontant.

Kontakt

Jørgen Green, green@grifo.dk

Den historiske udvikling indtil 1848

- 1653 De første livrenteselskab i Danmark blev oprettet af Frederik 3 under navnet »Det frugtbringende selskab«
- 1659: En [gejstlig enkekasse](#) blev oprettet for Sjællands stift, mange år senere i de andre stifter.
- 1682: [Krigshospitalskassen](#).
Nedlagt i 1851. Krigshospitals-, pensions- og enkekasserne udgjorde én kasse.
- 1683: [Søkvæsthuset](#) for Holmens faste stok. Dets midler overgik i 1860 til statskassen.
- 1707: [Landofficerernes Enkekasse](#) (ingen arkiver før 1730).
- 1712: [Postpensionskassen](#) (1712-1786), [Bogholderkontoret](#) (1720-1848) under Generalpostdirektionen.
- 1724: [Søofficerernes enkekasse](#).
Ophævet i 1741, hvor der blev givet adgang til Pensionskassen for Landmilitæretatens Enker og Børn (se nedenfor). Kun regnskaber for 1725-1741 i arkivet, resten overført til Krigshospitalskassens arkiv.
- 1736: [Den private Enkekasse for Civile Betjente i Danmark](#).
Lukkede for tilgang i 1754 og blev i 1804 omdannet til en understøttelseskasse for medlemmernes efterslægt med bl.a. [Register til hovedbog over interessenter](#).
- 1739: [Pensionskassen for Landmilitæretatens Enker og Børn](#).
I 1740 blev den åbnet for civile embedsmænd med bl.a. [indskudsprotokol](#), [indskudssager](#) og [kgl. resolutioner](#). Ophævet i 1775, hvor pensionisterne blev overført til Den Almindelige Enkekasse
- 1760: [Den Almindelige Pensionskasse på livstid](#) (1760-1847). Livrenteinstitut. Lukkede for tilgang i 1864.

- 1765: [Fonden ad usus publicos](#) (fonden til offentlig nytte og brug) blev oprettet af Frederik 5. i 1765. Fondens midler kom bl.a. fra arveløse kapitaler og skulle støtte videnskab, kunst og litteratur ved gratifikationer (gunstbevisninger) til veltjente embedsmænd, videnskabsmænd og kunstnere. Nedlagt i 1842.
- 1775: [Den Almindelige Enkekasse](#). Lukkede for tilgang i 1842. [Register over indskyderne i Landmilitæretatens Pensionskasse og den Almindelige Enkekasse \(1739-1846\)](#) er scannet og findes på [Arkivalieronline](#) og på [Fogsgaards hjemmeside](#) med register over indskydere og hustruer. Nummeret på indskudssagen skal bruges for at bestille indskudssagen i Daisy. Nummeret på indskudssagen skal bruges for at bestille [indskudssagen](#) i Daisy.
- 1786: [Postkassepensionsdirektionen](#) (1786-1816) overtog Postpensionskassens opgaver vedr. pensioner m.v.
- 1801: [Kommissionen til Understøttelse for Kvæstede og Faldnes Efterladte](#). Nedsat efter slaget på Reden for at indsamle midler. Fortsatte sit virke helt frem til 1852.
- 1804: [Fonden til Underofficerers pensionering](#). Kun regnskaber for årene 1804-1826 i arkivet, resten er overført til [Krigshospitalskassens arkiv](#).
- 1814: Kvæsthuspensionisterne og søetatens almissselemmer overgik til forsørgelse af Københavns fattigvæsen.
- 1816: [Den Almindelige Pensionskassedirektion](#) (1816-1842) overtog sagerne fra Postkassepensionsdirektionen.
- 1842: [Livrente- og Forsørgelsesanstalten af 1842](#). og [Livsforsikringsanstalten i København](#).
- 1842: [Statssekretariatet for Nådessager](#). Nedlagt i 1849. Ansøgningerne ligger på efternavn.
- 1842: [Pensionskontoret](#) under Finansdeputationen afløser Den Almindelige Pensionskassedirektion.

Skatkammeret

- Sekretariatet og Første indretning (1660-1816).
- Bogholderikontoret (1763-1788).

Generalpostdirektionen

- Postpensionskassen (1712-1786).
- Bogholderkontoret (1720-1848).
- Postkassepensionsdirektionen (1786-1816).
- Den Almindelige Pensionskassedirektionen (1816-1842).

Finansdeputationen

- Pensionskontoret (1842-1987). Overgik i 1848 til Finansministeriet.

Krigshospitalskassen

Krigshospitalskassens arkiv omfatter:

- Landmilitæretatens pensionskasse og Krigshospitalskassen (1682-1851),
- Kvæsthuskassen (1745-1796) og
- Krigshospitals-, Enke- og Pensionskassen (1745-1796).

Kassen betalte pensioner og økonomisk støtte til hærens ansatte og deres evt. efterladte hustruer og børn samt betalte udgifterne ved garnisonskompagnerne og driften af krigshospitalet på Københavns Ladegård og **Christians Plejehus** m.m. Fra 1790 havde kassen ikke egen bogholderfunktion.

Ansøgningerne blev af regimentet indsendt til Generalkommissariatskollegiet der videresendte ansøgningen med en indstilling til Krigshospitalskassen, som sendte ansøgningen videre med henblik på indhentning af kongens resolution. Hvorefter sagen blev sendt retur gennem samme instanser med kongens resolution til iværksættelse.

Arkivalierne er bevaret summarisk for dele af perioden. De vigtigste er:

- Kgl. ordre og resolutioner (1707-1774).
- Hovedbog for Krigshospitalskassen (1707-1783, 1836-1847).
- Register over pensionsmodtagere (1751-1789).
- Rulle, dvs. pensionsruller, generalruller (1751-1851).
- Kopibøger vedr. krigshospitalskassen (1755-1852).
- Tilbudt plads i garnisonsregimentet eller Ladegården.
- Ekstrakter (indkomne sager) (1767-1802).
- Modtagere af pensioner fra de militære fonde (1770-1845).
Officerer, officersenker samt civile personer.
- Indkomne sager, ekstrakter, register til (1774-1802).
- Register over indkomne sager (1777-1802).
- Generalruller over pensionister (1788-1851).
- Årsregnskaber med tilhørende bilag (1804-1826).
- Udbetalingsprotokoller (1831-1839).
- Sager vedrørende lazaretter m.v. (1845-1850).
- Understøttelser til krigsinvalidere og efterladte (1848-1850).

Hertil kom fortrinsretten til mange underbetjentstillinger inden for staten (f.eks. inden for post- og toldvæsenet, retterne og stillinger som f.eks. arrestforvarere m.m.).

Andre arkiver

- Garnisonskompagniernes arkiver (1774-1811).
- Christians Plejehus (1765-1854).
- Den militære Plejestiftelse i Eckernførde (1854-1864).

Søetatens pensionister og fattige

Søetaten skulle ikke alene forsørge sine egne pensionister (kvæsthuspensionister), men også dem, som kom til skade i tjenesten og ikke havde tjent 20 år (kvæsthusets almisselemmer). Hertil kom de mange løsgængere, som blev sendt til Søkvæsthuset for at arbejde (kvæsthuset fattige). Kvæsthusets fattige overgik i 1805 til forsørgelse af Københavns fattigvæsen. I 1814 overgik også de to andre klasser til Københavns fattigvæsen.

- Søkvæsthusets arkiv (1683-1899).
- Arkiver vedr. de fattige (1733-1804).
- Arkiverne vedr. pensionisterne (1738-1850).
- 2. Divisions mønsterskrivers pensionsarkiver (1738-1850).
- Divisionsbøger med pensionister.
- Københavns Stadsarkiv, med fattigvæsenets arkiv om søetatens almisselemmer og pensionister (1799-1840). Skal søges og bestilles på www.starbas.net, hvor du skal oprette dig som bruger.

Fra 1851 blev søværnets underklasser omfattet af de samme regler som hærens. Frem til 1909 skulle **Invalidebestyrelsen** sikre forsørgelsen af søværnets pensionister og tilskadekomne samt deres evt. efterladte hustruer og børn. Efter 1909 overtog **Pensionskontoret** i Finansministeriet og **Enkeforsørgelseskontoret** (1909-1926) ansvaret. I 1926 overgik enkepensionssagerne m.m. ligeledes til Pensionskontoret.

Arkivsøgning

Du skal vide:

1. Pågældendes erhverv.
2. Hvor vedkommende var ansat i statens tjeneste.
3. Hvornår vedkommende ca. gik på pension eller enken modtog enkepension.

Start altid med at kigge i de opslagsværker, som findes om embedsmænd, officerer, præster, ansatte ved postvæsenet og statsbanerne m.m. Som regel vil du her kunne finde oplysninger om ansættelsessted og hvornår vedkommende døde eller gik på pension. Der findes en del [navneregistre](#) på Arkivalieronline.

Erhverv

- Borgere.
- Præster og gejstlige embedsmænd.
- Degne, skolelærere.
- Kgl. udnævnte embedsmænd.
- Officerer ved hæren og søværnet.
- Underofficerer, hvervede og udskrevne soldater i hæren,
- Underofficerer, matroser, håndværkere m.fl. ved søetaten.
- Kgl.skuespillere og kgl.musikere.
- Ansatte ved hoffet.
- Kunstnere og videnskabsmænd.

Centraladministrationens etater m.fl. frem til ca. 1848

- Admiralitetet (1655-1848), søetaten med søværnets og Holmens personel.
- Danske Kancelli (1454-1848).
- Den Afrikanske Konsulatsdirektion (1800-1837).
- Det Kongelige Teater og Det Kongelige Kapel (1746-).
- Departementet for de Udenlandske Anliggender (1770-1848).
- Direktionen for Statsgælden og Den Synkende Fond (1816-1848).
- Den Kongelige Direktion for Universitetet og De Lærde Skoler (1805-1848). Blev også kaldt Universitets- og Skoledirektionen.
- Finansdeputationen (1816-1848).
- Generalkommissariatskollegiet (1660-1848). Landetaten og omfattede hærens personel.
- Generalpostdirektionen (1711-1848).
- Generaltoldkammeret (1760-1848). Blev i 1816 sammenlagt med Kommercekollegiet til Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet.
- Den Kgl. Staldetat (1680-1927).
- Rentekammeret (1660-1848).
- Direktionen for Statsgælden og Den Synkende Fond (1816-1848).
- Statssekretariatet for Nådessager (1840-1849).
- Tyske Kancelli (1214-1848). Skiftede i 1806 navn til Slesvig-Holstenske Kancelli og efter Lauenborgs indlemmelse i det danske monarki i 1816 til Slesvig-Holsten Lauenborgske Kancelli.

Eksempel på ansøgning om pension eller vartpenge (ventepenge) fra en embedsmand i perioden 1816-1842

1. Ansøgningen indsendes til **Den Almindelige Pensionskassedirektion** af det etat/kollegie i statsadministrationen, hvor embedsmanden har været eller er ansat. En kopi af skrivelsen kan som regel findes i kopibogen for etaten/kollegiet.
2. Den Almindelige Pensionskassedirektion indfører henvendelsen i **Pensionsjournal** for embedsmænd.
3. Den Almindelige Pensionskassedirektion udarbejder en Resolution, som indføres i **Fortegnelser over ansøgninger** om pensioner og tillæg. Afsendelsen indføres i **Ekspeditionsprotokollen**.
5. Etaten indfører accepten i deres journal og starter udbetalingen af pensionen.
6. Etaten udarbejder og fremsender en forestilling til kongen, som indføres i **Kongelige Reskripter**.
7. Den Almindelige Pensionskassedirektion indskriver forestillingen i **Protokollen over pensionsforslag**.
8. Den Almindelige Pensionskassedirektion afsender en ny forestilling til kongen, som indføres i **Navneregister til forestillinger** med kongens resolution.
9. Den Almindelige Pensionskassedirektion indfører bevillingen af pension i **Pensionsjournal for embedsmænd**.
10. Udbetalingen af pensionen overgår til Den Almindelige Pensionskassedirektion, hvor den indføres i **Registre til forestillinger**.
11. Pensionen indføres i **Protokol over af- og tilgang til Pensionsreglementet**.
12. Bevillingen optages i **Pensionsreglementet** året efter.

Livrentesocieteter, pensionskasser, enkekasser og forsørgelsesanstalter

Herudover findes der mange livrentesocieteter, pensionskasser, enkekasser og forsørgelsesanstalter m.fl. med eller uden statslig garanti bl.a. nedenstående:

- Den hollandske Livrentekasse (1690-1725).
  - Viborg Stifts Verdslige Enkekasse (1816-1884). Stiftet i 1717.
  - Den Gejstlige og Verdslige Enkekasse i Ålborg (1735-1828).
  - Nørrejyllands gejstlige og verdslige enkekasse (1736-1875).
  - Livrentesocieteterne af 1747 og 1757 (1747-1845).
  - Enke- og Ligkasse-Societetet (1748-1771).
  - Professorernes Enkekasse (1767-1955).
  - Det private Livrentesocietet (1775-1866).
  - Den Nordsjællandske Forstetats Pensionskasse (1788-1911).
  - Tontinen af 28. juli 1792 (1792-1880).
  - Den Almindelige Forsørgelsesanstalt af 1795 (1795-1843).
  - Det forenede Begravelses-. Enkeunderstøttelses- og Brudegave-Selskab (1794-1857).
  - Tontinen af 28. juni 1800 (1800-1896).
  - Pensions- og Understøttelseskassen ved Geværfabrikken ved Københavns Tøjhus (1875-1898).
  - Pensions- og understøttelseskassen for danske bildende kunstnere og deres efterladte (1904-1909).
- Kun regnskabsbilag.

Pensionsarkiver m.m. efter 1848

- 1848: Med Grundloven og pensionslovene i 1851 og 1858 blev kgl. udnævnte embedsmænd sikret pension ved afsked pga. alder eller sygdom. Fra 1870 begyndte de såkaldte bestillingsmænd også at få ret til pension og pligt til at sikre deres ægtefælle og børn. Ægtefællerne og børn skulle fortsat sikres enten ved tegning af en privat livsforsikring eller ved indskud i [Livrente- og Forsørgelsesanstalten af 1842](#) eller [Livsforsikringsanstalten i København](#) (arkivet er overført til arkivet for [Statsanstalten for Livsforsikring](#)).
- For embeds- og bestillingsmændenes vedkommende skal oplysningerne findes i [Pensionskontorets arkiv](#). Kontoret hørte under Finansministeriet.
- 1848: [Centralkomiteen af 1848](#) blev dannet for indsamle penge til forsørgelse af krigsinvaliderne og de dræbtes efterladte. Blev formelt ophævet i 1851 ved oprettelsen af Invalidebestyrelsen, men fortsatte sin virksomhed med at indsamle penge.
- 1851: Bestyrelsen for de militære underklassers pensionering og for invalideforsørgelsen (*blev kaldt [Invalidebestyrelsen](#)*). Nedlagt i 1909, hvor pensionisterne blev overført til [Pensionskontoret](#) i Finansministeriet og enkerne til [Enkeforsørgelseskontoret](#).
- 1851: Pensionsloven blev vedtaget.
- 1858: Pensionsloven for hertugdømmerne.
- 1887: [Præstepensionsfondet](#) i Kirkeministeriet blev oprettet for at formindske udgifterne for kaldet, hvis præsten fortsat levede efter nådsensåret + 8 år. Først i 1984 overtog staten den fulde udgift til præsters pension.

- 1891: Alderdomsunderstøttelse for værdigt trængende ældre indføres. Oplysningerne skal findes i kommunens arkiver.
- 1893: [Statsanstalten for Livsforsikring](#).
- 1898: Arbejdsulykkesforsikring blev indført med oprettelsen af [Arbejderforsikringsrådet](#), som var opdelt i 4 afdelinger fordelt på fiskeri, industri, landbrug og søfart. Skiftede i 1933 navn til Direktoratet for Ulykkesforsikring.
- 1909: [Enkeforsørgelseskontoret](#). Nedlægges i 1926, hvor dets sager blev overført til [Pensionskontoret](#) i Finansministeriet.
- 1919: Med Tjenestemandsløven af 1919 forsvandt forpligtelsen til gøre indskud i [Statsanstalten for Livsforsikring](#). Fremover skulle enkepensionen udbetales af mandens pensionskasse.
- 1921: Invalideforsikring og invaliderente indført for sygekassemedlemmer. Ansøgningerne om invaliderente blev indsendt til [Invalideforsikringsretten](#). Krav om 1 års medlemsskab af sygekasse, ubemidlet, dansk statsborger eller kvinde gift med dansk statsborger, bosat i riget, mellem 18 og 62 år og betalt invalidepræmie. Bemidlede personer kunne tegne forsikringen mod indbetaling af en højere præmie.
Ankesager blev behandlet af [Ankenævnet for Invalideforsikringsretten](#).

Arkivsøgning efter 1848

Pensionskontoret i Finansministeriet

Ansøgningerne blev indsendt af ansættelsesstedet til det relevante ministerium og gennem dette videre med en indstilling til Pensionskontoret i finansministeriet, som beholdt sagsakterne.

I min bog på side 61 findes en oversigt over disse registre m.m. Herudover skal det nævnes, at der i 1859 blev udgivet en bog med oplysninger om pensioner til embedsmænd, efterladte hustruer og børn, som dækker perioden fra ca. 1842 og indtil 31. marts 1858. Sidst i bogen er der et navnerregister.

Et eksemplar af bogen med håndskrevne tilføjelser findes i:

Arkivskaber: Pensionskontoret

Arkivserie: Forskellige registre over pensionsansøgninger

Nr.: 6

Arkivalie nr. 6 indeholder bogen med håndskrevne tilføjelser om kgl. embedsmænd, som fik pension.

For slægtsforskere findes de bedste oplysninger i journalsagen og i de udfyldte enkeforsørgelsesskemaer.

Journalsagen findes ved hjælp af et sagsnummer (litraer og tal), som står på registersedlen eller navnekortet.

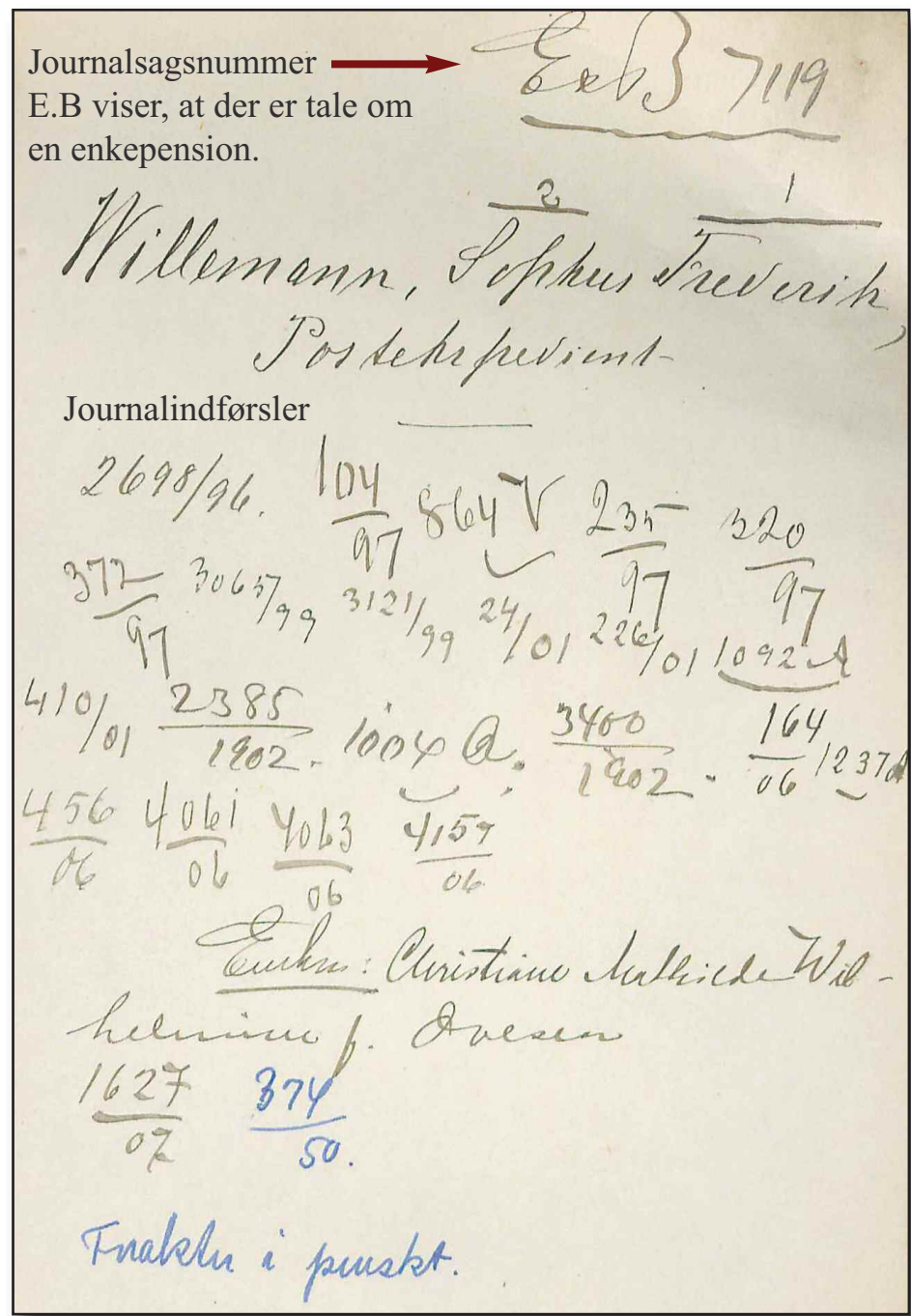
Litraerne (bogstaverne) angiver ansættelsessted og i nogle tilfælde om der er tale om egenpension eller enkepension.

Desværre findes der ikke noget samlet register over ansøgere og pensionister. Så man må prøve at finde et register, journalregister eller navnekort, der dækker det år, hvor det formodes, at den pågældende har fået bevilget pension.

F.eks. som i det viste eksempel EB 7119, hvor EB angiver, at det omhandler enker og børn efter embedsmænd (se næste planche).

Koder anvendt af pensionskontoret vedr. journalsager (Starttidspunktet er omtrentligt)

- A. Mænd af søværnet (1848-1936).
- A.H. Ansatte ved det Kgl. Assistenshus (1848-1939).
- A.I. Sager af almen interesse (principsager).
- B. Enker efter mænd i søværnet (1922-1933).
- D. Mænd af hæren (1848-1939).
- E. Enker efter mænd i hæren (1848-1939).
- E.B. Enker og børn efter embedsmænd (1848-1939).
- E.M. Embedsmænd (1848-1939).
- G.K. Ansatte i grænsegendarmeriet (1848-1939).
- G.R. Ansatte ved Grønlands Styrelse (1848-1939).
- H.K. Ansatte ved Hærens Krudtværk (1848-1939).

- J. Ansatte ved Justervæsenet (1848-1939).
- K.D. Civile håndværkere i hæren (1848-1939).
- K.E. Enker efter civile håndværkere i hæren (1848-1939).
- M. Ansatte ved Den Kgl. Mønt (1848-1939).
- M.A. Flådens civile håndværkere (1848-1939).
- M.B. Enker efter civile håndværkere (1848-1939).
- N.S. Ansatte på navigationsskoler (1848-1939).
- O. Forhenværende tyske statstjenestemænd, enker og børn (1848-1939).
- O.V. Ansatte ved Orlogsværftet (1848-1939).
- S.H. Ansatte ved Sø- og havnevæsen (1848-1939).
- S.O. Statstjenestemænd pensionsomberegning (1848-1939).
- S.P. Ansatte ved Statsprøveanstalten (1848-1939).
- U.K. Ansatte ved den militære klædefabrik i Usserød (1848-1939).
- V.T.p. Ventepenge (1848-1919).
- V.T.p.a. Tilbageholdte og inddragne ventepenge (1923-1932).

Koder for anvisnings- og bogholderikontorets pensionsjournaler (Starttidspunktet er omtrentligt)

- A Mænd af søværnet (1889-1936).
- B Enker efter mænd af søværnet (1913-1933).
- C Børn af mænd af søværnet (1913-1931).
- D Mænd af hæren (1901-1936).
- E Enker efter mænd af hæren (1909-1936).
- F Børn af mænd af hæren (1913-1931).

FG, FH, FJ	Fredsinvalider af søværnet, enker og børn i henhold til de ordinære invalidelove (1910-1936).
FK	Fredsinvalider af hæren (1909-1936).
FL, FM	Fredsinvalider af hæren, enker og børn i henhold til de ordinære invalidelove (1910-1936).
FO, FT, FY	Fredsinvalider af søværnet, enker og børn i henhold til de ekstraordinære invalidelove (1917-1933).
FP, FU, FZ	Fredsinvalider af hæren, enker og børn i h.t. de ekstraordinære invalidelove (1917-1933).
G, K, L	Invalider fra krigene 1848-50 og enker (1922-1936).
KD	Hærens civile håndværkere (1922-1936).
KE	Enker efter hærens civile håndværkere (1923-1936).
KF	Børn efter hærens civile håndværkere (1923-1936).
MAH	Mænd og enker fra Mønten og Assistenshuset (1920-1936).
MA	Flådens civile håndværkere (1907-1936).
MB	Enker efter flådens civile håndværkere (1907-1936).
MC	Børn af flådens civile håndværkere (1922-1936).
O	Forhenværende tyske statstjenestemænd og deres enker og børn (1922-1936).
OPU	Ekstraordinære invalider og enker fra krigen 1864 (1917-1933).
R, S	Overordentlige og Almene Fond (1878-1930).

Fonden ad usus publicos (1765-1842)

Fonden ad usus publicos blev oprettet i 1765 ved brug af arveløse kapitaler til ekstraordinære gratifikationer til fortjente embedsmænd. Efter 1800 anvendtes fondens midler i stigende grad til støtte til videnskab, kunst og litteratur.

Statsanstalten for Livsforsikring

[Arkivet for Statsanstalten for Livsforsikring](#) rummer arkivalier med begæringer om forsikringstegning, helbredsoplysninger, journalsager, policekopibøger, til- og afgangslister, dødebøger og udbetalinger af livsforsikringer m.m. helt tilbage til 1842. Der findes ikke noget samlet register over indskyderne eller de livsforsikrede. Der findes nogle mikrofilmkopier af policer, som er navneordnet, som dækker perioden 1848-1972, men dels er mikrofilmkopierne af en dårlig kvalitet, dels er mikrofilmene opdelt i forskellige kartoteker på efternavne, og dels skal man søge Rigsarkivet om tilladelse for at kunne bestille filmene. Yderligere har Rigsarkivet givet tilladelse til omfattende kassation af klientssager, som gør det meget vanskeligt at anvende arkivet.

Centralkomiteen af 1848

Modsat Statsanstalten for Livsforsikrings arkiv er [arkivet for Centralkomiteen af 1848](#) velordnet. Rigsarkivet har udarbejdet en vejledning om arkivet i forbindelse med udstillingen om de Slesvigske krige. Vejledningen ligger på Rigsarkivets læsesal i København og er omtalt i min bog.

Bestyrelsen for de militære underklassers pensionering og for invalideforsørgelsen

Hovedparten af Centralkomiteen af 1848's sager blev overflyttet til Bestyrelsen for de militære underklassers pensionering og for invalideforsørgelsen (kaldt invalidebestyrelsen), som blev oprettet i 1851. Arkivet findes ved at søge på »[Invalidebestyrelsen](#)«. Det er også et meget velordnet arkiv med mange oplysninger om de soldater, som blev dræbt eller kvæstet i forbindelse med krigen i 1848-50 og 1864, men også om pensioner og enkepensioner samt støtte til børn af de militære underklasser (underofficerer, menige soldater og søfolk samt civil ansatte af samme rang) inden for hæren og søværnet helt frem til 1909.

Sagerne skal findes ved brug af [journalregister](#), hvor sagerne er indført på enten efternavn, giftenavn (enker) eller soldaternavn. [Journalsagen](#) med sagens dokumenter skal findes under det sidste bogstav og nr. i journalregistret. Herudover findes der bl.a. [lægeprotokoller](#) med lægens håndskrevne oplysninger o.m.a. Invalidebestyrelsen blev nedlagt i 1908, hvor pensionssagerne overgik til Pensionskontoret. Enkepensions-sagerne blev overført til Enkeforsørgelseskontoret indtil 1926, hvor Pensionskontoret overtog sagsbehandlingen.

Politi, arresthuse og domstole m.m.

Politimestre, byfogeder, herredsfogeder og birkedommeren og ansatte ved statspolitiet m.fl. var kgl. embedsmænd og oplysningerne skal derfor findes de samme steder, som andre kgl. embedsmænd. Politibetjente, vægttere og arrestforvarerere m.fl. var som regel ansat af købstaden, amtet eller herreden og i København af magistraten. Først i 1938 overgik det kommunale politi til staten. På Rigsarkivet findes i arkivet for Politidirektørens Sekretariat en række udtagne pensionssager for perioden 1914-1944. Endvidere kan der findes oplysninger om pensionssager i [Politidirektørens hovedjournal](#) (1793-1964).

Andre statsansatte

Oplysninger om ansatte ved postvæsenet, toldvæsenet, statens fængsler, sindssygehospitaler, åndssvageinstitutioner, særfororgsinstitutioner, statsskoler, seminarier, forstsvæsenet, de højere læreranstalter og Københavns Universitet m.fl. skal findes de samme steder, som for kgl. embedsmænd. Husk også, at der på [Post & Tele Museums hjemmeside](#) findes et særligt afsnit for slægtsforskere med oplysninger og billeder af ansatte ved post- og telegravæsenet.

Skolelærere

Lærerne ved Københavns skolevæsen, købstadsskolerne og skolerne på landet har aldrig været ansat som statstjenestemænd, men da staten gennem skolefondene gav tilskud til løn og pensioner, kan der findes oplysninger om de pågældendes pensioner og enkepensioner i Kultusministeriet og Undervisningsministeriet samt i Pensionskontoret og Enkeforsørgelseskontorets arkiv, da staten skulle godkende beregningen og udbetalingen af pension. Endvidere i kommunerne og amternes arkiver i de forskellige skolefonde. Ved at søge på »skolefond« i Daisy kan du finde arkivalierne.

Andre relevante arkiver

- **Enkeforsørgelseskontorets arkiv** med bl.a. oplysninger om de soldater m.fl., som modtog hædersgaven og jubilæumsgaven for deltagelse i de slesvigske krige 1848-50 og 1864.
- **Statssekretariatet for Nådessager** med bl.a. ansøgninger på navn.
- **Erhvervsministeriet, 3. Afdeling** med bl.a. oplysninger om hædersgaver, kartotekskort, omkomne og tilskadekomne søfarende (Journalgruppe 3017/1939).
- **Frihedsfondens arkiv** med bl.a. et kartotek over efterladte, hædersgaver, søfolk i allieret tjeneste og erstatninger.
- Finansministeriet, 5. kontor
  - D Hædersgaver vedr. søfolk under 1. verdenskrig.
  - DD Søfolk i indenrigsfart.
  - HD Søfolk i allieret tjeneste under 2. verdenskrig.
  - SD Besættelsestidens ofre og deres efterladte.

Der findes navneregistre til disse hædersgaver. De er lidt vanskelige at finde på Daisy, da der er tale om nogle arkiver, som ligger under andre arkivserier. Send evt. et mail til [Spørg Rigsarkivet](#).